

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

A Küdői-hegy és a péceli Vár-hegy története

BIRÓ MARIANNA

A Pécel, Isaszeg, Csík-Tarcsa és Kerepes között elterülő, korábban nagyrészt erdővel és ligetes gyeperdő mozaikokkal borított dombos löszvidék természetközeli növényzetét őrző maradvány sztyepp-rét-foltok ma már csak néhány helyen maradtak meg, pl. a Küdői-hegyen, a Szarkaberki-völgyben és a péceli Vár-hegyen. Az 1780-as években ezen a területen még nagyobb erdőterületeket látunk, mely a Szarkaberki-völgytől és a vele egybefüggő Gazda-erdőtől Kerepesig tartott. A 19. század közepére a természetközeli vegetáció fokozatos felszakadozását tapasztalhatjuk, a dombtetőkön és széles hátaikon egyre növekedik a szántóterületek mennyisége. Az erdők tisztásain és ligetein kívül gyepterületek ekkorra már csak a meredek oldalú völgyekben maradtak.

Talán az egyetlen hely, ahol még az itt jellemző löszvegetáció eredeti képét láthatjuk, a péceli Vár-hegy. Az erdőt és a löszgyep maradványt a közelmúltban találta meg Szénási Valentin (Duna-Ipoly Nemzeti Park), ugyanannak a hegynek a keleti lejtőjén, amelynek délre néző hatalmas löszfalán Pócs Tamás sivatagi életmódú mohákat vizsgált. A *Nepeta pannonica*-t és *Dictamnus albus*-t is rejtegető domboldal külön érdekessége az a felszakadozott tatárjuharos tölgyes erdőfolt, amely a sztyepprétekkel mozaikolva a mélyen bevágódott vápák környezetében megmaradhatott. A terület 1883-ban legelő volt, három nagyobb erdőfolttal, melyek elhelyezkedése szinte teljesen megegyezett a maival. A korábbi térképeken erdők nem láthatók, de a fák ittéléte nem zárható ki. A környező löszvölgyekben pedig mindenhol voltak kisebb nagyobb erdőfoltok (II. Katonai Felmérés). A gyeptet még 1959-ben is legeltetik – valószínűleg ez a használat csak az utóbbi évtizedekben szűnhetett meg. Az erdő a ritka lösztölgyesek olyan képviselője, ahol a fajgazdag fás vegetáció még az eredeti erdőtisztásokkal együtt található meg. A rövid bejárás alatt 18 őshonos fa- és cserjefajra bukkanhatunk: *Quercus pubescens*, *Tilia platyphyllos*, *Acer tataricum*, *A. campestre*, *Ulmus minor*, *Viburnum lantana*, *Corylus avellana*, *Cerasus mahaleb*, *Euonymus europaeus*, *Eu. verrucosus*, *Cornus sanguinea*, *Pyrus pyraeaster*, *Berberis vulgaris*, *Ligustrum vulgare*, *Sambucus nigra*, *Rosa canina*, *Crataegus monogyna*, *Prunus spinosa*. A terület semmiféle védelem alatt nem áll. Földről a plató szántója, oldalról akácok, alulról pedig egy új építésű palota szegélyezi. Az erdőben elkezdett terjedni a *Celtis*...

A Látó-hegy mellett fekvő Küdői-hegy és mély völgyelete, a Mogyorós-völgy már a 18. század végén sem erdős. Közeliében fekvő nagyobb erdő a Gazda-erdő (ma katonai terület és tájidegen fajajok ültetvénye). A Mogyorós-völgy a Küdői-hegyet U alakban körülvevő mély völgy, meredek lejtőjű oldalvölgyekkel. Aljában igen régóta vezet szekérút, melyről a térképeken kívül a benne fekvő löszmélyút tanuskodik. Oldalvölgyeinek és nyugati szárának lejtőin ma a környék legszebb löszpusztagyepjei találhatóak. A terület privatizálása, illetve használat alól való felhagyása után erőteljes galagonyásodás indult meg szinte minden értékes gyepterületeken (azt az egyet kivéve, ahol a katonaság még birkákkal legeltet). Sajnos a folyamatban a galagonyán kívül más fásszárúak nem vesznek részt, bár idős tölgyek és vadkörték találhatóak a területen. A teljesen záródott részekben az áthatolhatatlan galagonyacserjés között már hiába keressük az egykori sztyeppré fragmentumait. A nyugati ágban fekvő, legértékesebb gyepterület jövőjét illetően a galagonyák kérdése megoldódni látszik, mivel bizonyos rendezési tervben ez a rész már mint lakópark szerepel...

Pesty Frigyes 1864-ben így ír a Küdői-hegy ekkor Pécelhez tartozó vidékéről: „A Mogyorós-völgy két hegy közt benyúló kaszáló s legelő. A Szurdok ezen szélesen nyúló, magas hegy egyik csúcsát Isaszeg felé keresztül metsző mély szoros út. A hegynek egy részét Látó-hegynek nevezik, mivel innét az egész környéket a Dunáig belátni. A hegynek ezen a részén van a Látói csárda, az Isaszegről Pestre vivő főút mellett (a mai kerepesi műútnál), másik részét Vár-hegynek nevezik (ez a péceli Vár-hegy). Széles platóján a népmonda szerint valaha vár volt, alatta falu feküdt.”

A Küdői-hegy környékének 19. század eleji fajokészletéről Kitaibel Pál naplójából szerzhetünk tudomást, aki 1817-ben Cinkotáról Isaszegre menvén az út mentén fekvő erdőt (valószínűleg a Gazda-erdőt) így írta le (az eredeti fajlista): „Isaszeg felé az erdő zömmel *Quercus pubescens*ből áll,

kevés *Quercus pedunculus* és *Quercus robur*. A talaj itt homokos, márgás, mégis termékeny.” A löszgyepek fajait még az erdő előtt látja „Kis-Tarcsa után, a hegyen”. A térképen látszik, hogy az útját keresztező gyepterület pontosan a Küldői-hegy északi részét érintette, a Mogyorós-völgy végét. Ez a völgy akkor még az úttól észak felé erdővel folytatódott, amely már egybefüggött a Kerepes-Bolnokai-erdővel, valamint a Szarkaberki-völgy végén található nagyobb erdővel. A löszgyep fajait így sorolja: „*Andropogon gryllus*, *Teucrium supinum*, *Cytisus austriacus*, *Leontodon serotinum*, *Euphorbia oleaefolia*, *Linum tenuifolium*, *Dorycnium herbaceum*, *Astragalus onobrychis*, *Isatis tinctoria*, *Asperula cynanchica*, *Festuca ovina*, *Trifolium medium*. A parlagokon *Melilotus officinalis*, *Hedysarium Onobrychis*, *Linum hirsutum*, *Genista tinctoria*, *Achillea nobilis*, *Achillea millefolius*, *Galium verum*, *Brassica elongata*, *Artemisia scoparium*, *Trifolium montanum*, *Trifolium hybridum*; a magaslaton *Salvia aethyopis*.”

A közeli Bolnoka-erdőben készítette Kitaibel Pál az alábbi fajlistát: „*Quercus robur* és *fructipendula*, *Ulmus campestris*, *Acer campestre* és *tataricum*, *Fraxinus ornus*, *Betula alba*, *Populus tremula* és *alba*, *Corylus avellana*, *Crataegus monogyna*, *Ligustrum vulgare*, *Cytisus austriacus* és *pendulinus*, *Andropogon Gryllus*, *Scabiosa canescens*, *Lactuca sagittata* és *integrifolia*, *Polygonum arenarium*, *Melampyrum nemorosum*, *Chondrilla juncea*, *Origanum vulgare*, *Clinopodium vulgare*, *Dianthus* sp., *Geranium sanguineum* etc. Egy későbbi útja révén még megemlíti innen az *Anemone sylvestris*-t, a *Vinca herbacea*-t és a *Cytisus nigricans*-t is.